

Žatec ve třetím odboji. Odbojová skupina Praha-Žatec

Výstava o neúspěšném pokusu o státní převrat

ANNA MACOURKOVÁ

Zahájení výstavy v Žatci

Foto: Petr Blažek

S odhodláním bojovat proti komunistické diktatuře, která se přičila jejich hodnotám a ohrožovala jejich svobodu i životy, vstupovali mnozí lidé do odbojových skupin, tvořících se krátce po únoru 1948. Řada z těchto ilegálních organizací však byla pod kontrolou Státní bezpečnosti a Vojenského obranného zpravodajství, které dokonce mnohé odbojové akce záměrně vyprovokovaly, aby mohly své nepřátele zlikvidovat ve vykonstruova-

ných soudních procesech. Statečnost mužů a žen, kteří vystoupili proti bezpráví, ať už jednotlivě nebo v rámci některé z odbojových skupin, si zaslouží naši úctu.

Právě jim je věnována výstava v žateckém Regionálním muzeu K. A. Polánka, která vznikla ve spolupráci ÚSTR a žateckého muzea za podpory Města Žatce a která objasňuje jeden z nejtragičtějších případů třetího, protikomunistického odboje. Na de-

vatenácti panelech představuje příběh rozsáhlé ilegální organizace Praha-Žatec. Tato napůl civilní a napůl vojenská skupina měla údajně v plánu svrhnout v prvních měsících roku 1949 komunistickou vládu, osvobodit politické vězně, nastolit prozatímní vojenský režim a následně uspořádat svobodné volby. Do převratu se kromě civilních organizací z Prahy a Žatce měly zapojit především vojenské posádky ze Žatce, Kralovic, Chomutova

či Plzně. Krátce před plánovaným převratem, jehož provedení bylo určeno na 8. března 1949, ale začalo zatýkání, během něhož bylo zadrženo přes 300 osob. Většina odbojářů za svou účast na přípravách vojenského puče zaplatila vysokými tresty odnětí svobody, pět z nich bylo dokonce popraveno.

Autoři výstavy se nezaměřili jen na akci „Praha-Žatec“, ale zasadili její příběh do širšího kontextu bezprostředně poúnorového období a nastílnili problematiku plánovaných pokusů o ozbrojené vojenské převraty. Ty totiž patří k nejproblematictějšími místům ve výzkumu protikomunistického odboje. U některých případů chystaných převratů se totiž doposud nepodařilo s jistotou určit, zda se jednalo o autentické přípravy na násilnou změnu režimu, nebo zda byla činnost zejména polovojenských skupin podchycena Státní bezpečností a Vojenským obranným zpravodajstvím (5. oddělením hlavního štábu

ministerstva národní obrany). Z přípravy puče byla na sklonku 40. let obviněna řada ilegálních organizací, například skupina kolem Jaroslava Borkovce nebo organizace Pravda vítězí. Akce odbojové organizace Praha-Žatec patří mezi ty nejméně probádané a výstava měla podle slova ředitele muzea v Žatci Jiřího Kopicí přispět k zaplnění některých bílých míst. V tomto směru se to podařilo zejména v případě popsání odboje studentů žateckého gymnázia a Volyňských Čechů, jichž na Žatecku žilo v roce 1949 několik tisíc.

Expozice je doplněna dobovými artefakty – návštěvník si může prohlédnout uniformy, modely tanků či zbraně, které měly být použity pro případné povstání. K textům na výstavních panelech jsou přiřazeny fotografie hlavních protagonistů chystaného převratu a archivní dokumenty, včetně ukázky z rozsudku Státního soudu Praha. Výstava potrvává do 22. srpna 2010.

Karel Sabela, kapitán 4. tankové rotě v Žatci. Jeden z těch, kteří byli za přípravu vojenského povstání popraveni.

Foto: VHÚ

Mezinárodní konference Třetí odboj

LIBOR SVOBODA

Zatímco existence prvního či druhého odboje je dnes již všeobecně uznávána, odboj a odpor proti komunistickému režimu po roce 1948, tzv. třetí odboj, na tom byl až donedávna neskonalé hůř. Řada badatelů zabývajících se dějinami komunistického režimu v Československu jeho existenci zpochybňovala, ba popírala, a až v posledních několika málo letech začali někteří historici věnovat tomuto fenoménu zvláštní pozornost. Významné místo ve výzkumu třetího

odboje zaujímá Ústav pro studium totalitních režimů, který v dubnu loňského roku uspořádal na toto téma velkou mezinárodní konferenci. Její úspěch dal podnět k tomu, aby Ústav ve spolupráci s Metropolitní univerzitou Praha uspořádaly 27. května 2010 její pokračování. Tak se již podruhé sešli historici z České republiky i ze zahraničí, aby odborné veřejnosti představili výsledky své badatelské práce nad dějinami třetího odboje.

Konference, kterou organizátoři věnovali památce dr. Milady Horákové, byla rozdělena do tří tematických panelů: *Třetí zahraniční odboj*, nejpočetněji obsazený panel *Protikomunistický domácí odboj a odpor*, jenž probíhal paralelně ve dvou sálech, a panel poslední, nazvaný *SNB, StB a bezpečnostní složky proti odboji*.

Na slavnostním zahájení konference vystoupil pověřený ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů Mgr. Zdeněk Hazdra, rektor Metropolitní uni-

Auditorium konference Třetí odboj při slavnostním zahájení

Foto: Petr Blažek

verzity prof. PhDr. Michal Klíma, M.A., CSc., Dr. Zora Dvořáková z Klubu dr. Milady Horákové a vedoucí skupiny pro studium třetího odboje v ÚSTR doc. PhDr. Václav Veber, CSc.

V dopoledním panelu nazvaném *Třetí zahraniční odboj* a moderovaném Janem Kalousem vystoupili Slavomír Michálek s příspěvkem *Americký fond pro československé uprchlíky - součást zahraničního třetího odboje*. Miroslav Novák podal svědectví o katolicích v exilu, především těch, kteří byli sdruženi v Československé křesťanské demokracii, František Hanzlík přítomně seznámil s konstituováním československého vojenského exilu v USA, Ladislav Kudrna s Českoslováky, jež za tzv. první vietnamské války 1946–1954 sloužili v Indočíně jako cizinečtí legionáři. Na závěr zavzpomínal Jaroslav Vrzala na známý exilový časopis *Svědectví*.

Jednání rozděleného panelu *Protikomunistický domácí odboj a odpor* řídili Libor Svoboda, Jaroslav Rokoský, Světlana Ptáčnicková a Marie

Bočková. Zazněly zde příspěvky Tomáše Bursíka na téma *Politické programy a domácí třetí odboj?*, Ivo Pejčocha, který referoval o prvním údajném pokusu o vojenský puč, Jana Cholínského, jež porovnával rozdílné životní a profesní osudy Josefa Kalvody a Vlastislava Chalupy. Komunistickým právem proti třetímu odboji se zabýval Kamil Nedvědický, Karel Konečný hovořil o vojenské odbojové skupině generála Taláška na Olomoucku 1956–1958, Kateřina Joklová o likvidaci křesťanskodemokratické strany v severozápadních Čechách, Petr Svoboda o odboji pod kontrolou StB, Libor Svoboda o odboji pražských kriminalistů, Jiří Šindar o Národním ilegálním ústředí, Jakub Šlouf o proamerické demonstraci v Plzni ve dnech 5.–6. května 1948, Jiří Urban o selské rodině Hrubých. Markéta Doležalová se věnovala tzv. skupině „Hory Hostýnské“, Jaroslav Rokoský promluvil o záměrech a realitě údajné skupiny „Nová Evropa“ a Martin Tichý se v zajímavém příspěvku za-

myslel nad třetím odbojem jako nad formou zodpovědnosti.

Závěrečný panel *SNB, StB a bezpečnostní složky proti odboji* moderovala bravurním způsobem Alena Šimánková z Národního archivu Praha. Jan Kalous v něm přednesl příspěvek o aktivitách StB při potírání třetího odboje, Pavel Vaněk mluvil o Pohraniční stráží a převaděčských aktivitách obyvatelstva v letech 1951–1952 a Prokop Tomek o zpravodajské skupině „Iron“ a její infiltraci československým vojenským zpravodajstvím v letech 1948–1952. Na závěr každého panelu proběhla diskuse, v níž posluchači reagovali – mnohdy i bouřlivě a nesouhlasně – na jednotlivé referáty. Všechny příspěvky by měly vyjít ve sborníku.

Na závěr nezbyvá než kolegům z Metropolitní univerzity poděkovat za příjemné prostředí, které vytvořili pro všechny účastníky konference, a doufat, že se příští rok podaří uskutecnit již třetí setkání historiků třetího odboje.

pd